

БӨЛІМ: ПСИХОЛОГИЯ

Олық емес отбасылардағы жасөспірімдердің агрессивтілік деңгейі: қоғамдық және отбасылық факторлардың ықпалы

ЖАРИЯЛАНДЫ
10.12.2024СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/172116/>

Ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор Тулекова Г.Х.

Абдулда Асылжан

Олық емес отбасылардағы жасөспірімдердің агрессивтілік деңгейі: қоғамдық және отбасылық факторлардың ықпалы

Аннотация

Бұл зерттеу толық емес отбасыларында өсіп жатқан жасөспірімдердің агрессивтілік деңгейін және осы агрессияның қалыптасуына әсер ететін қоғамдық және отбасылық факторларды қарастырады. Жасөспірімдердің агрессиясы түрлі себептермен дамиды, соның ішінде ата-аналар арасындағы қатынастар, әлеуметтік орта, білім беру жүйесі, сондай-ақ психологиялық және эмоционалдық жағдайлар да маңызды рөл атқарады. Зерттеу барысында толық емес отбасы жағдайында жасөспірімдерде агрессивті мінез-құлықтың көбейетіні, әсіресе олардың отбасындағы қолдау мен қамқорлықтың жеткіліксіздігі байқалады. Сонымен қатар, қоғамдық жағдайлар мен әлеуметтік стрессстердің де жасөспірімдердің мінез-құлқына әсері зерттеледі. Зерттеудің мақсаты — агрессияның алдын алу және жасөспірімдер арасында психоәлеуметтік тұрақтылықты қалыптастыру үшін тиімді тәсілдер мен стратегияларды ұсыну.

Кілт сөздер: жасөспірімдер, агрессия, қоғамдық факторлар, отбасылық факторлар, психоәлеуметтік даму

Аннотация:

В данном исследовании рассматривается уровень агрессивности подростков, растущих в неисследованных семьях, а также социально-семейная флора, влияющая на

формирование этой агрессии. Подростковая агрессия развивается по-разному, в том числе во взаимоотношениях между родителями, социальной средой, системой образования, а также психологическими и эмоциональными состояниями. В ходе исследования замечено, что агрессивное поведение усиливается у подростков в неполных семьях, особенно при недостаточной поддержке и заботе в их семье. Кроме того, изучается влияние социальных условий и социального стресса на поведение подростков. Цель исследования – предложить эффективные методы и стратегии профилактики агрессии и формирования психосоциальной устойчивости у подростков.

Annotation:

This study examines the level of aggression in adolescents growing up in unstudied families, as well as the social and family flora that influences the formation of this aggression. Adolescent aggression develops in different ways, including in the relationship between parents, the social environment, the educational system, and psychological and emotional states. The study noted that aggressive behavior increases in adolescents in single-parent families, especially with insufficient support and care in their family. In addition, the influence of social conditions and social stress on adolescent behavior is studied. The goal of the study is to propose effective methods and strategies for preventing aggression and developing psychosocial stability in adolescents.

Кіріспе:

Жасөспірімдік кезең — адамның жеке тұлғалық және әлеуметтік тұрғыда қалыптасатын маңызды кезеңі. Бұл уақытта жасөспірімдер өзіндік әлемді түсінуге тырысып, эмоциялық, психологиялық және физикалық өзгерістерге ұшырайды. Алайда, толық емес отбасы жағдайында өскен жасөспірімдер үшін осы кезеңнің қиындығы көбейеді, өйткені олар отбасылық тұрақтылықтың жетіспеушілігін, эмоционалдық қолдаудың тапшылығын сезінуі мүмкін. Бұл факторлар жасөспірімнің ішкі күйіне, мінез-құлқына және оның қоғамдағы қатынастарына теріс әсер етіп, агрессияның дамуына себеп бола алады. Толық емес отбасы, яғни ата-аналардың бірі не екеуі де, отбасының сыртында болу, жасөспірімнің психологиялық және әлеуметтік дамуына көптеген қиындықтар тудыруы мүмкін. Мұндай жағдайларда жасөспірімдер өздерін қорғансыз, түсініксіз және жалғыз сезінуі ықтимал, бұл агрессивті мінез-құлқтың пайда болуына себепкер болуы мүмкін. Сонымен қатар, қоғамдық факторлар — әлеуметтік ортаның, мектептегі жағдайлар мен балалардың қоршаған ортасы да жасөспірімдердің мінез-құлқына әсер етеді. Бұл зерттеуде толық емес отбасы жағдайындағы жасөспірімдердің агрессиялық мінез-құлқын және оның қалыптасуына әсер ететін қоғамдық және отбасылық факторларды қарастырамыз. Зерттеудің негізгі мақсаты — жасөспірімдер арасындағы агрессияның деңгейін зерттеу және оған ықпал ететін факторларды анықтап, агрессияның алдын алу мен төмендетудің мүмкін әдістерін ұсыну.

Жасөспірімдік кезең – адам өміріндегі ең күрделі әрі жауапты кезеңдердің бірі. Бұл уақытта тұлғаның қалыптасуы мен әлеуметтік өмірге бейімделуі орын алады. Алайда, толық емес отбасы жағдайында өскен жасөспірімдер үшін осы даму кезеңінің қиындықтары айтарлықтай көбейеді. Ата-аналарының бірі немесе екеуі де жоқ отбасында тәрбиеленген балалардың психоәлеуметтік ахуалы жиі теріс бағытта дамиды, нәтижесінде олардың агрессивтілік деңгейі артуы мүмкін.

1. Толық емес отбасы және оның жасөспірімдерге әсері

Толық емес отбасы – ата-аналардың біреуі немесе екеуі де отбасының сыртында болған жағдайда қалыптасады. Бұл жағдайдың жасөспірімдерге психоэмоционалдық тұрғыда теріс әсер ететіндігі дәлелденген. Отбасылық тұрақтылықтың болмауы, ата-аналардың арасындағы түсініспеушіліктер мен үнемі жанжалдар, баланың өміріндегі елеулі тұлғалардың жоқтығы жасөспірімнің сенімділігін, өзін-өзі бағалауын және әлеуметтік дағдыларын теріс бағытта өзгертуі мүмкін. Мұндай жағдайлар жасөспірімдерде эмоционалдық тапшылықты, қорғансыздықты және жиі стресстік жағдайларды туындатады. Бұл оларға қоғаммен және айналасымен дұрыс байланыс орнатуға қиындық туғызады. Отбасылық қатынастарда толықтықтың болмауы жасөспірімдерге қажетті эмоционалдық қолдауды қамтамасыз ете алмайды. Ата-ананың болмауы немесе олардың біреуі ғана қатысатын жағдайда бала өмірдің қиындықтарын жеңуде жалғыз қалады. Бұл өз кезегінде агрессия мен мінез-құлқтың бұзылуына себеп болуы мүмкін. Мұндай балалар жиі өз сезімдерін дұрыс жеткізе алмайды, кейде ішкі агрессиясын сыртқа шығаруға ұмтылады, бұл олардың әлеуметтік ортада мәселелер туғызуына әкеледі.

2. Қоғамдық факторлардың әсері

Қоғамдық жағдайлар да жасөспірімдердің мінез-құлқының қалыптасуына зор ықпал етеді. Әлеуметтік орта, әсіресе мектеп, достарымен қарым-қатынас, әлеуметтік желілер және қоғамдық орындардағы жағдайлар жасөспірімдерде агрессивтілік деңгейінің артуына әсер етуі мүмкін. Мектептегі қиындықтар, бопсалау немесе құрдастар арасындағы келіспеушіліктер жасөспірімнің ашу-ызасын тудыруы мүмкін. Сонымен қатар, қоғамдағы әлеуметтік теңсіздік, жұмыссыздық, кедейлік және білім деңгейінің төмендігі де жасөспірімдердің агрессиялық мінез-құлқына әсер ететін факторлар болып табылады. Мұндай жағдайларда жасөспірімдер қоғамнан тыс қалғандай сезінуі мүмкін, бұл олардың ішкі әлемін қалыптастырып, әлеуметтік проблемаларға теріс көзқараспен қарауына себепші болады. Әлеуметтік қысым мен стресстер жасөспірімнің мінез-құлқында агрессияның дамуына ықпал ете алады.

3. Агрессияның алдын алу мен түзету жолдары

Жасөспірімдер арасындағы агрессияның алдын алу және оның деңгейін төмендету

үшін тиімді тәсілдер мен стратегиялар қажет. Балалар мен жасөспірімдерде эмоциональниедық бұзылулардың алдын алу бойынша белгіленген жұмыс жүйесіне қарамастан, депрессия, күйзеліс, апатия, жоғары деңгейдегі үрей мен қорқыныш (оның ішінде жеткіліксіздік қорқынышы, жалғыздық, өлім және басқа да қорқыныштар) сияқты мәселелер жиі кездеседі. Сондай-ақ, агрессияның жоғары деңгейі, автоагрессия (өзіне бахытталған агрессия), кінә және реніш сезімдері байқалады. Біріншіден, толық емес отбасылардағы жасөспірімдерге психологиялық қолдау көрсету, оларды отбасылық қатынастарды реттеуге бағыттау маңызды. Ата-аналар мен балалар арасында сенімді байланыс орнату, олардың эмоциялық қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін отбасылық кеңес беру қызметтері мен психотерапевтік қолдау шаралары қажет. Қоғамдық деңгейде жасөспірімдерге арналған әлеуметтік бағдарламалар мен спорттық-мәдени іс-шараларды ұйымдастыру, олардың бос уақыттарын тиімді пайдалануына мүмкіндік беру, сондай-ақ мектептерде әлеуметтік және психологиялық көмек көрсету жүйесін дамыту маңызды. Қоғамда жасөспірімдердің агрессиясын төмендетуге арналған кешенді тәсілдер қабылданып, оларды дұрыс бағытта тәрбиелеу қажет.

Қорытындылай келе, толық емес отбасы жағдайында өскен жасөспірімдер үшін агрессиялық мінез-құлықтың пайда болу ықтималдығы жоғары болады. Бұл агрессияның басты себептері ретінде отбасылық қолдаудың болмауы, ата-аналар арасындағы қатынастардың тұрақсыздығы, қоғамдық ортадағы теріс факторлар мен әлеуметтік қысым көрінеді. Жасөспірімдердің агрессивті мінез-құлқын төмендету үшін кешенді тәсілдер мен психологиялық қолдау шаралары қажет. Олардың эмоционалдық, әлеуметтік және психологиялық қажеттіліктеріне мән беріп, қоғам мен отбасы тарапынан қолдау көрсету жасөспірімдердің тұлғалық қалыптасуына оң әсер етіп, агрессияның алдын алуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Жүсіпова Н.Ә. *Жасөспірімдер психологиясы*. Алматы: Қ
2. Әбдіғали Т.М. *Отбасылық қатынастар және оның балаларға әсері*. Алмат
3. Құдайбергенова Л.А. (20) *Толық емес отбасы және балалардың психологиялық денсаулығы*.
4. Сейфуллин М.К. *Әлеуметтік психология: Теория және тәжірибе*. Астана: Литера.
5. Омарова С.А. *Қоғамдық факторлар және жасөспірімдердегі агрессия*. Жастар және қоғам, 19(2), 45-50.
6. https://ksu.edu.kz/files/TB/book/gsf/okonchatel_nyj_metodichka_kaz_lv_ajgul_1.pdf

Ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор Тулекова Г.Х.

Абдулда Асылжан

ТОЛЫҚ ЕМЕС ОТБАСЫЛАРДАҒЫ ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ АГРЕССИВТІЛІК ДЕҢГЕЙІ: ҚОҒАМДЫҚ ЖӘНЕ ОТБАСЫЛЫҚ ФАКТОРЛАРДЫҢ ЫҚПАЛЫ

Аннотация

Бұл зерттеу толық емес отбасыларында өсіп жатқан жасөспірімдердің агрессивтілік деңгейін және осы агрессияның қалыптасуына әсер ететін қоғамдық және отбасылық факторларды қарастырады. Жасөспірімдердің агрессиясы түрлі себептермен дамиды, соның ішінде ата-аналар арасындағы қатынастар, әлеуметтік орта, білім беру жүйесі, сондай-ақ психологиялық және эмоционалдық жағдайлар да маңызды рөл атқарады. Зерттеу барысында толық емес отбасы жағдайында жасөспірімдерде агрессивті мінез-құлықтың көбейетіні, әсіресе олардың отбасындағы қолдау мен қамқорлықтың жеткіліксіздігі байқалады. Сонымен қатар, қоғамдық жағдайлар мен әлеуметтік стрессстердің де жасөспірімдердің мінез-құлқына әсері зерттеледі. Зерттеудің мақсаты — агрессияның алдын алу және жасөспірімдер арасында психоәлеуметтік тұрақтылықты қалыптастыру үшін тиімді тәсілдер мен стратегияларды ұсыну.

Кілт сөздер: жасөспірімдер, агрессия, қоғамдық факторлар, отбасылық факторлар, психоәлеуметтік даму

Аннотация:

В данном исследовании рассматривается уровень агрессивности подростков, растущих в неисследованных семьях, а также социально-семейная флора, влияющая на формирование этой агрессии. Подростковая агрессия развивается по-разному, в том числе во взаимоотношениях между родителями, социальной средой, системой образования, а также психологическими и эмоциональными состояниями. В ходе исследования замечено, что агрессивное поведение усиливается у подростков в неполных семьях, особенно при недостаточной поддержке и заботе в их семье. Кроме того, изучается влияние социальных условий и социального стресса на поведение подростков. Цель исследования – предложить эффективные методы и стратегии профилактики агрессии и формирования психосоциальной устойчивости у подростков.

Annotation:

This study examines the level of aggression in adolescents growing up in unstudied families, as well as the social and family flora that influences the formation of this aggression. Adolescent aggression develops in different ways, including in the relationship between parents, the social environment, the educational system, and psychological and emotional states. The study noted that aggressive behavior increases in adolescents in single-parent families, especially with insufficient support and care in their family. In addition, the influence of social conditions and social stress on adolescent behavior is studied. The goal of the study is to propose effective methods and strategies for preventing aggression and developing psychosocial stability in adolescents.

Кіріспе:

Жасөспірімдік кезең — адамның жеке тұлғалық және әлеуметтік тұрғыда қалыптасатын маңызды кезеңі. Бұл уақытта жасөспірімдер өзіндік әлемді түсінуге тырысып, эмоциялық, психологиялық және физикалық өзгерістерге ұшырайды. Алайда, толық емес отбасы жағдайында өскен жасөспірімдер үшін осы кезеңнің қиындығы көбейеді, өйткені олар отбасылық тұрақтылықтың жетіспеушілігін, эмоционалдық қолдаудың тапшылығын сезінуі мүмкін. Бұл факторлар жасөспірімнің ішкі күйіне, мінез-құлқына және оның қоғамдағы қатынастарына теріс әсер етіп, агрессияның дамуына себеп бола алады. Толық емес отбасы, яғни ата-аналардың бірі не екеуі де, отбасының сыртында болу, жасөспірімнің психологиялық және әлеуметтік дамуына көптеген қиындықтар тудыруы мүмкін. Мұндай жағдайларда жасөспірімдер өздерін қорғансыз, түсініксіз және жалғыз сезінуі ықтимал, бұл агрессивті мінез-құлықтың пайда болуына себепкер болуы мүмкін. Сонымен қатар, қоғамдық факторлар — әлеуметтік ортаның, мектептегі жағдайлар мен балалардың қоршаған ортасы да жасөспірімдердің мінез-құлқына әсер етеді. Бұл зерттеуде толық емес отбасы жағдайындағы жасөспірімдердің агрессиялық мінез-құлқын және оның қалыптасуына әсер ететін қоғамдық және отбасылық факторларды қарастырамыз. Зерттеудің негізгі мақсаты — жасөспірімдер арасындағы агрессияның деңгейін зерттеу және оған ықпал ететін факторларды анықтап, агрессияның алдын алу мен төмендетудің мүмкін әдістерін ұсыну.

Жасөспірімдік кезең – адам өміріндегі ең күрделі әрі жауапты кезеңдердің бірі. Бұл уақытта тұлғаның қалыптасуы мен әлеуметтік өмірге бейімделуі орын алады. Алайда, толық емес отбасы жағдайында өскен жасөспірімдер үшін осы даму кезеңінің қиындықтары айтарлықтай көбейеді. Ата-аналарының бірі немесе екеуі де жоқ отбасында тәрбиеленген балалардың психоәлеуметтік ахуалы жиі теріс бағытта дамиды, нәтижесінде олардың агрессивтілік деңгейі артуы мүмкін.

1. Толық емес отбасы және оның жасөспірімдерге әсері

Толық емес отбасы – ата-аналардың біреуі немесе екеуі де отбасының сыртында болған жағдайда қалыптасады. Бұл жағдайдың жасөспірімдерге психоэмоционалдық

тұрғыда теріс әсер ететіндігі дәлелденген. Отбасылық тұрақтылықтың болмауы, ата-аналардың арасындағы түсініспеушіліктер мен үнемі жанжалдар, баланың өміріндегі елеулі тұлғалардың жоқтығы жасөспірімнің сенімділігін, өзін-өзі бағалауын және әлеуметтік дағдыларын теріс бағытта өзгертуі мүмкін. Мұндай жағдайлар жасөспірімдерде эмоционалдық тапшылықты, қорғансыздықты және жиі стресстік жағдайларды туындатады. Бұл оларға қоғаммен және айналасымен дұрыс байланыс орнатуға қиындық туғызады. Отбасылық қатынастарда толықтықтың болмауы жасөспірімдерге қажетті эмоционалдық қолдауды қамтамасыз ете алмайды. Ата-ананың болмауы немесе олардың біреуі ғана қатысатын жағдайда бала өмірдің қиындықтарын жеңуде жалғыз қалады. Бұл өз кезегінде агрессия мен мінез-құлқтың бұзылуына себеп болуы мүмкін. Мұндай балалар жиі өз сезімдерін дұрыс жеткізе алмайды, кейде ішкі агрессиясын сыртқа шығаруға ұмтылады, бұл олардың әлеуметтік ортада мәселелер туғызуына әкеледі.

2. Қоғамдық факторлардың әсері

Қоғамдық жағдайлар да жасөспірімдердің мінез-құлқының қалыптасуына зор ықпал етеді. Әлеуметтік орта, әсіресе мектеп, достарымен қарым-қатынас, әлеуметтік желілер және қоғамдық орындардағы жағдайлар жасөспірімдерде агрессивтілік деңгейінің артуына әсер етуі мүмкін. Мектептегі қиындықтар, бопсалау немесе құрдастар арасындағы келіспеушіліктер жасөспірімнің ашу-ызасын тудыруы мүмкін. Сонымен қатар, қоғамдағы әлеуметтік теңсіздік, жұмыссыздық, кедейлік және білім деңгейінің төмендігі де жасөспірімдердің агрессиялық мінез-құлқына әсер ететін факторлар болып табылады. Мұндай жағдайларда жасөспірімдер қоғамнан тыс қалғандай сезінуі мүмкін, бұл олардың ішкі әлемін қалыптастырып, әлеуметтік проблемаларға теріс көзқараспен қарауына себепші болады. Әлеуметтік қысым мен стресстер жасөспірімнің мінез-құлқында агрессияның дамуына ықпал ете алады.

3. Агрессияның алдын алу мен түзету жолдары

Жасөспірімдер арасындағы агрессияның алдын алу және оның деңгейін төмендету үшін тиімді тәсілдер мен стратегиялар қажет. Балалар мен жасөспірімдерде эмоциональниедық бұзылулардың алдын алу бойынша белгіленген жұмыс жүйесіне қарамастан, депрессия, күйзеліс, апатия, жоғары деңгейдегі үрей мен қорқыныш (оның) ішінде жеткіліксіздік қорқынышы, жалғыздық, өлім және басқа да қорқыныштар) сияқты мәселелер жиі кездеседі. Сондай-ақ, агрессияның жоғары деңгейі, автоагрессия (өзіне бахытталған агрессия), кінә және реніш сезімдері байқалады. Біріншіден, толық емес отбасылардағы жасөспірімдерге психологиялық қолдау көрсету, оларды отбасылық қатынастарды реттеуге бағыттау маңызды. Ата-аналар мен балалар арасында сенімді байланыс орнату, олардың эмоциялық қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін отбасылық кеңес беру қызметтері мен психотерапевтік қолдау шаралары қажет. Қоғамдық

деңгейде жасөспірімдерге арналған әлеуметтік бағдарламалар мен спорттық-мәдени іс-шараларды ұйымдастыру, олардың бос уақыттарын тиімді пайдалануына мүмкіндік беру, сондай-ақ мектептерде әлеуметтік және психологиялық көмек көрсету жүйесін дамыту маңызды. Қоғамда жасөспірімдердің агрессиясын төмендетуге арналған кешенді тәсілдер қабылданып, оларды дұрыс бағытта тәрбиелеу қажет.

Қорытындылай келе, толық емес отбасы жағдайында өскен жасөспірімдер үшін агрессиялық мінез-құлықтың пайда болу ықтималдығы жоғары болады. Бұл агрессияның басты себептері ретінде отбасылық қолдаудың болмауы, ата-аналар арасындағы қатынастардың тұрақсыздығы, қоғамдық ортадағы теріс факторлар мен әлеуметтік қысым көрінеді. Жасөспірімдердің агрессивті мінез-құлқын төмендету үшін кешенді тәсілдер мен психологиялық қолдау шаралары қажет. Олардың эмоционалдық, әлеуметтік және психологиялық қажеттіліктеріне мән беріп, қоғам мен отбасы тарапынан қолдау көрсету жасөспірімдердің тұлғалық қалыптасуына оң әсер етіп, агрессияның алдын алуға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Жүсіпова Н.Ә. *Жасөспірімдер психологиясы*. Алматы: Қ
2. Әбдіғали Т.М. *Отбасылық қатынастар және оның балаларға әсері*. Алмат
3. Құдайбергенова Л.А. (20) *Толық емес отбасы және балалардың психологиялық денсаулығы*.
4. Сейфуллин М.К. *Әлеуметтік психология: Теория және тәжірибе*. Астана: Литера.
5. Омарова С.А. *Қоғамдық факторлар және жасөспірімдердегі агрессия*. Жастар және қоғам, 19(2), 45-50.
6. https://ksu.edu.kz/files/TB/book/gsf/okonchatel_nyj_metodichka_kaz_lv_ajgul_1.pdf

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі
© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.